

Eivissa durant la guerra de Successió a la Corona d'Espanya (i II)

per Josep Piña Ramon

El governador Felipe Domingo, sens dubte ben aconsellat, i gràcies a la potestat que havia rebut de la Cort de poder intervenir en la insaculació dels càrrecs de la Universitat, va tenir un encert total en el nomenament de nous jurats, posant cura que cap d'ells no tengués res a veure amb el comerç de la sal. La prova és que, en el Consell General celebrat pocs dies després de la insaculació, ni tan sols s'esmentà el problema de les salines, tot i que es votà la resurrecció d'antics impostos gravant els pocs articles que encara s'exportaven, per intentar pal·liar en part el dèficit de la Universitat.

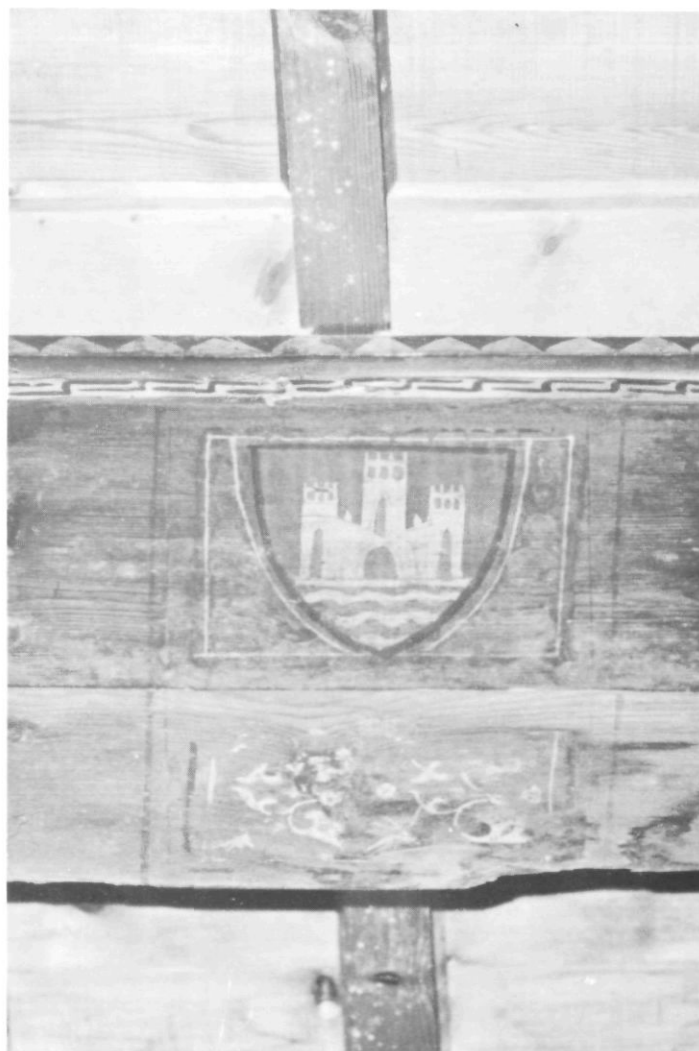
Luis de Castro, encara a Barcelona, tengué notícies del nou rumb que havien pres els esdeveniments a Eivissa i s'afanyà a escriure una sèrie de cartes als nous jurats exhortant-los, sense reeixir-hi, a la prosecució de la lluita per les salines.

«...y assi debere dezir a V. Mag. no cesen de continuar sus representaciones a la Reina Gobernadora por medio del Señor Marques de Rialp y a los Srs. Ministros del Supremo de Aragon... No debo perssuadirme a otro que V. Mag. son los mesmos que sus antecessores pues solo en los nombres se mudan pero en el empleo y obligacion de sus cargos son siempre Unos.»¹⁹

Una prova irrefutable de la inocuïtat dels jurats d'aquest any es va produir l'octubre de 1712, quan morí de mort natural el governador Felipe Domingo, i ara sí que s'hagué de posar inexcusablement en pràctica el privilegi de 1662, mitjançant el qual el jurat en Cap havia d'assumir de forma interina el govern de l'illa, malgrat les protestes del capità Vicent Prats de Vintimilla, un dels que més coaccionà els jurats de 1709 perquè firmassin l'arrendament amb Visconti. Però els temors dels partidaris de l'arrendament eren del tot infundats: els pocs dies que estigué com a governador interí el jurat en Cap, Joan Marcelles, no va moure un sol dit contra Visconti, quan, sens dubte, els jurats anteriors haguessin sabut aprofitar molt bé la circumstància.

Als pocs dies, per disposició reial, es féu càrrec del govern interí de l'illa el sergent Major, Alvaro Scorcia y Ladrón, i als dos mesos arribà el nou go-

Un bell escut de la Universitat d'Eivissa que apareix pintat al sostre del Museu Arqueològic de Dalt Vila, antiga seu de la Universitat.

vernador efectiu Domingo Canal y Toralla, que ja havia exercit el mateix càrrec a principis de segle, i que, segons Luis de Castro, també era còmplice de Visconti.

Tot continuà, doncs, igual a Eivissa fins l'abril de 1713 amb la firma de la pau d'Utrecht, per la qual es posava fi a la guerra en l'àmbit europeu. En aquest tractat les potències aliades, encara que vencedores, reconeixien Felip V com a rei d'Espanya per tal d'evitar una nova unió de l'Imperi amb la Monarquia Hispànica, com havia suposat

en el segle XVI, puix que l'arxiduc Carles, ara Carles VI d'Àustria, havia estat coronat emperador l'any anterior per causa de la mort del seu germà.

Aleshores, tant a Catalunya com a les illes, es plantejà el problema de si s'havia d'acatar el tractat d'Utrecht o si, contràriament, s'havia de prosseguir la lluita en defensa dels Furs.

A Eivissa, el mes de juny, segons costum, els anteriors pussilànimes jurats eren substituïts per un nou equip, sens dubte més combatiu, presidit per Jordi Llobet.

¹⁹ AH, Juraria 1.712—1.713.

Luis de Castro, encara a Barcelona, comunicant, emperò, les seues intencions de regressar a Eivissa, continuava informant la Universitat dels darrers esdeveniments:

«V. Mag. queden entendidos de que la evacuación de tropas que su Mag. tiene en este Principado debe hazerse, quedando el continente de España con las dos islas de Mallorca y Ibiza por el Sr. Felipe V; prevengolo a V. Mag. para que sobre este asunto se regulen y obren lo más conveniente a essa Isla y sus moradores.»²⁰

El 15 de juliol també es realitzava l'evacuació de les tropes austriacistes aquarterades a Eivissa i, mentrestant els jurats es preocupaven d'obtenir noves informacions sobre la situació interrogant els patrons dels vaixells procedents de Barcelona:

20 AH, Juraria 1.713—1.714.

«Mes digue si sab que la ciutat de Catalunya diu que com Felip quint los guarde los Privilegis que estan promptes a entregarli la Ciutat, respongue que si, que així es deya.»²¹

La reacció de la Universitat no es féu esperar, i immediatament es votà per unanimitat del Consell General enviar un sindic a Madrid per «implorar» de Felip V la conservació dels privilegis de l'illa, així com el reconeixement del Borbó per part d'Eivissa. No obstant això, la prompta arribada des de Barcelona aconsellant la resistència, la decisió de la Universitat de Mallorca, també coneguda molt aviat de resistir i, en molt menor grau, les advertències del governador Domingo Canal, feren desistir els jurats dels seus propòsits.

Malgrat tot, encara que oficiosament es continuava reconeixent com a

21 AH, Juraria 1.713-1.714.

rei l'emperador Carles, els jurats decidiren a la fi ignorar l'arrendament que el pretendent havia signat a favor de Visconti, i ocupar novament les salines en nom de la Universitat. Tal propòsit fou comunicat a Domingo Canal tot i que ja no era considerat governador per aquells.

Canal, en principi, es desentengué de l'intent d'ocupació i només aconsellà als jurats que aquell projecte no es realitzàs:

«I assi para cumplir con mi obligacion, les devo advertir esto y que reparen que las Magestades se ofenden mucho si les tocan punto de sus regalies. Yo me descargo por aqui delante de Dios que les he advertido esto porque en ningún tiempo me fuese culpado.»²²

Als pocs dies, tanmateix, sentint-se en una posició més forta tornà a escriure

22 AH, Juraria 1.713—1.714.

una altra carta als jurats sobre el mateix tema però de caràcter molt diferent:

«Pues segun voz y fama publica se dice que la Magca. Univ. a tenido diversidad juntas insolitas, ademas que por otra parte nos consta, y finalmente quiere congregar o ha congado su Consejo General para por fuerza sin attender a la Real Autoridad que en Nos reside ni al decoro de las inviolables Regias Regalias de las Majestuosas Potencias, evacuante e ingrediente, tomarse las salinas y estanques en notorio espolio de los derechos Fiscales, Reales y Patrimoniales y su Real Arrendamiento so color de poderados motivos, quando no hay algunos que puedan servir de disculpa a tan grande exceso, sí de manifestación de algun particular y siniestro fin.»²³

Davant les amenaces del governa-

23 AH, Juraria 1.713—1.714.

Anul·lant l'ordre de 1711, amb els vots en contra dels representants dels quartons, la Universitat tornà a intervenir en la regulació dels preus dels aliments.

dor, la Universitat va fer de bell nou marxa endarrera en els seus projectes, i es dedicà a esperar l'evolució dels esdeveniments. Fins en el pla polític s'arribà a una fórmula de compromís que no comprometia a res ni ningú; el Consell General aprovà per unanimitat el text següent: «Que no se innove cosa alguna, si que la present Isla y sos vehins se estiguen y vixquen en la quietud y sosieg que huy estan, fins altra ordre de S. Mag. (que D. guarde). Pues el fi dels Mgs. Jurats y Consell Secret es no apartarse en res ni per res de lo tractat y acordat entre les Potencias y Altres Aliats en Utrecht.»²⁴

O sia, que mentre per un costat es continuava reconeixent Carles III, per l'altre, en dir que acataven les resolucions del tractat d'Utrecht, hom reconeixia de forma tàcita Felip V. Ras i clar, es posava una candela a Déu i altra al Diable.

En aquest temps es produí un descens espectacular en el preu del blat,

24 AH, Juraria 1.713—1.714.

Les comunitats religioses depenien econòmicament, en bona part, de les salines. Alguns dels seus jerarques eren fins i tot comerciants en sal.

que passà de 32 a 12 reials la quartera; aquest fenomen fou provocat sobretot pel gran auge de les activitats corsàries d'aquells anys. A més la Universitat va tornar a intervenir en la regulació dels preus dels aliments anul·lant l'ordre de 1711 amb els vots en contra dels representants dels quartons. Amb l'embaratiment dels aliments, s'esfumaven les possibilitats que la Universitat i els beneficiaris del comerç de la sal poguessin transformar una revolta de fam en una sublevació contra Visconti.

Fins a l'arribada de les tropes borbòniques a Eivissa, tot i que és veritat que feren grans alards de fidelitat a Carles III i que es va preparar la defensa de l'illa en previsió d'un possible atac, en la realitat s'estava més pendent de les notícies dels esdeveniments de Mallorca i, sobretot, de Barcelona, sense cap activitat important llevat d'alguna ajuda econòmica en espècies a aquesta última ciutat, que resistia amb les armes a les tropes de Felip V.

En aquests darrers mesos de la guerra, és de destacar l'actuació del visitador reial Miquel Rullan els esforços benintencionats del qual per sanejar l'economia eivissenca i per reorganitzar la Universitat amb unes noves ordenacions més d'acord amb els nous temps, es veren truncades amb l'arribada de les tropes borbòniques. Per la seua banda, Visconti, que ja no es devia sentir massa segur a Eivissa, s'havia refugiat, segons senyalen els documents, «en un país neutral».

Els esdeveniments es precipitaren: en setembre de 1714 les tropes de Felip V entraven a Barcelona després d'una resistència heroica; en febrer de 1715 era nomenat, per molt poc temps, un nou governador d'Eivissa, Manuel Desvalls; el 2 de juliol la ciutat de Mallorca es rendia pràcticament sense lluita; dos dies després arribaven a Eivissa una guarnició militar borbònica i un nou governador, Daniel Sulivanc. La recepció oficial que hom li tributà fou apoteòtica. Molt prest arribarien els desenganys amb l'expropiació reial de les salines «por derecho de conquista» i amb el decret de Nova Planta.

Final

A vegades s'ha utilitzat el terme «revolució burgesa» en analitzar fets esdevenguts amb anterioritat a 1789, fins i tot a un nivell estrictament local. Nosaltres no hem pogut resistir la temptació de contemplar els succeïts narrats anteriorment des d'aquest punt de vista. Es podrà replicar, amb raó, que en aquest cas no existeix «revolució» pròpiament dita; però si que hi hagué uns intents posteriors, en 1716 i 1719, relacionats sens dubte amb l'expropiació de les salines per Felip V, que, tot i ser més aviat utòpics, poden considerar-se com a «revolucionaris» i són estudiats en un altre lloc.²⁵ La cosa clara és que durant la guerra es va produir una situació que perjudicava la burgesia eivissenca: el fet de veure's apartada del comerç de la sal monopolitzada per Visconti i l'esdeveniment d'unes «respostes» que, si bé de poca importància, serien el preludi dels intents més radicals de 1716 (austriacista) i de 1719 (pro angles).

La Universitat, com a ens administratiu, no fou excessivament perjudicada, durant la guerra, amb l'arrendament de les salines, puix va anar cobrant més o menys puntualment de Visconti els diners estipulats al contracte. Els traients, en bona part camperols, continuaven percebent els salaris per llur treball, i fins en millors condicions, i, per tant, no reaccionaven de cap manera; llur preocupació en aquells moments era només la carestia de la vida i la manca d'aliments. Les classes populars urbanes, llevat del jurat de Mà Mitjana, tampoc no sembla-

EVOLUCIÓ DEL PREU DEL BLAT COMPRAT PER LA UNIVERSITAT

REIAL DE PLATA LA QUARTERA

ren demostrar mai una excessiva oposició a Visconti. Sols, curiosament, un estament privilegiat, la clerecia, feu costat a la burgesia en les seues reivindicacions; però és que les comunitats religioses d'Eivissa depenien econòmicament, en bona part, de les salines, i, a més, alguns dels seus alts càrrecs eren fins i tot comerciants en sal i, per tant, pertanyien socialment a la burgesia.

Per emprendre una acció vigorosa contra l'arrendament durant la guerra, la burgesia tenia en contra seua dos factors importantíssims: l'existència a Eivissa d'una important guarnició militar amb motiu de la guerra fins al 1713, i la manca total de suport de les classes populars, per a les quals la Universitat era un organisme del tot desprestigi.

La reacció de la burgesia, a través de la Universitat, contra l'arrendament durant la guerra consistí sempre a adoptar una postura totalment legalista, sobretot en la presentació d'antics privilegis. Només al final de la guerra, i després de l'evacuació de les tropes austriacistes, s'assajaren unes mesures més radicals amb l'intent de gir pro borbònic i d'ocupació de les salines; però, a Eivissa, molt poques persones podien pensar que aquestes mesures tenguessin efecte, quan ja es devia saber que temps ha l'administració borbònica havia expropiat les salines terrestres del regne d'Aragó.

La situació va ser distinta després de 1715; llavò ja no es tractava d'expulsar un particular com Visconti que altrament sols posseïa un arrendament per

deu anys; ara la propietat de les salines passava indefinidament al propi rei Felip V i als seus descendents. S'imposaven, per tant, uns intents de solució més dràstics; hi continuava havent una guarnició militar, ara borbònica, però quant al possible suport de les classes populars la situació havia canviat, per tal com la nova administració s'havia fet molt impopular per diverses causes, entre elles, sobretot, per la qüestió dels allotjaments als soldats.

Així, les mesures revolucionàries s'intentaven, encara que en les dues ocasions fracassaren estrepitosament. De totes formes, tot i que haguessin triomfat momentàniament, la nova situació haguera estat avortada amb rapidesa per les grans potències, com senyalà Joan Reglà: ni Anglaterra, ni França, ni Felip V no haguessin permès mai l'existència a la Mediterrània occidental, de qualsevol bastió austriacista; d'altra banda, adquirir una nova illa davant les costes peninsulars espanyoles no podia, en absolut, interessar Anglaterra, quan ja comptava amb la important possessió estratègica de Menorca.

Sigui com sigui, el que ningú no podrà negar és el fet que primer amb l'arrendament de les salines a Visconti i després amb la seua expropiació per Felip V i amb el decret de Nova Planta, es va tallar en rodó per molts anys la possibilitat d'un desenvolupament econòmic i social d'Eivissa, que mai no podrem saber la importància que podria haver assolit.

JOSEP PIÑA RAMON

GOVERNADORS D'EIVISSA DURANT LA GUERRA DE SUCCESIÓ

José Ponce de León	1703—maig 1711
Jaume Joan Micó i Belloch (interi)	Maig 1711—octubre 1711
José Ponce de León	Octubre 1711—febrer 1712
Felipe Domingo	Febrer 1712—octubre 1712
Joan Marcelles, jurat en Cap (interi)	Octubre 1712
Alvaro Scorgia y Ladrón (interi)	Octubre 1712—desembre 1712
Domingo de Canal y Toralla	Desembre 1712—setembre 1714
Alvaro Scoria y Ladrón (interi)	Setembre 1714—febrer 1715
Manuel Desvalls	Febrer 1715—juliol 1715

²⁵ Del Mateix autor: «Las conspiraciones anti-borbónicas en Ibiza en la postguerra de Sucesión». *Revista Eivissa*, 3ª època, núm. 2, pàgs 12—17.